

АРЕАЛОГІЯ ОБРЯДОВИХ НАСПІВІВ РІВНЕНСЬКО-БЕРЕСТЕЙСЬКОГО ПОГРАНИЧЧЯ

На основі численних музично-фольклористичних матеріалів, зафіксованих автором особисто та використаних із основних архівних та друкованих джерел, досліджується перехідна зона між Рівненською та Брестською областями. Предметом вивчення виступають локально своєрідні обрядові мелотипи, що аналізуються на рівні типології та мелогеографії. У підсумку встановлюється діалектна структура досліджуваної території та висловлюються гіпотези щодо етнокультурних процесів на цих теренах.

Ключові слова: Полісся, Рівненщина, Берестейщина, обрядові наспіви, мелотип, ареал, музичний діалект.

Українсько-білоруський державний кордон, встановлений щойно у 1939 році, не має жодних співпадінь із етнографічним районуванням у цьому величезному масиві, ба навпаки, штучно ділить навпіл споконвіків історично та, відповідно, етнокультурно споріднені області великопольської провінції. Багато дослідників різних народознавчих галузей саме за цими теренами визначають вагому роль у тривалих процесах германо-балто-слов'янських взаємин, та й взагалі формування і розвитку слов'янства.

Немаловажну роль в етнокультурних процесах на Поліссі, передовсім з огляду на геополітичні фактори, відіграло населення центральної його частини, де в межиріччі правих приток Прип'яті – Стира та Горині – багатьма науковцями виділяється перехідна зона між середньо- та західнополіським діалектами. Саме тут, на межі Рівненської та Брестської областей, упродовж останніх майже 200 років проведено чимало експедиційних розвідок польськими, українськими, білоруськими та російськими фольклористами та, поміж іншим, записано велику кількість зразків народномузичної творчості. Ці матеріали лягли в основу численних наукових розвідок та публікацій, на основі чого нині можна сформувати належне уявлення про місцеву етнокультурну картину.

З-поміж основних музично-етнографічних доробків варто виділити, насамперед, праці Оскара Кольберга [27; 28], Філарета Колесси та Казимежа Мошинського [19], Зінаїди Можейко [18] та найновіше білоруське двотомне видання про Брестське Полісся із серії „Традиційна мистецька культура Білорусів” [24], у якому музичні матеріали впорядкувала Тамара Варфаламеєва. У більшості ці об'єкти

друковані видання репрезентують творчість Берестейщини. Пісенну культуру Рівненського Полісся представляють значно скромніші збірки – в основному видання пісень з певного села чи навіть від одного виконавця, рідше – з локального осередку [20; 22; 14; 17; 1]. На регіональному рівні обрядовий репертуар північних районів Рівненщини вперше висвітлено в невеличкій антології „Народна музика Рівненського Полісся: Обрядові пісні”, що вийшла щойно 2009 року [11].

Утім, більшість матеріалів із теренів північної Рівненщини ще чекає на свою публікацію, оскільки експедиційно-польова робота тут проведена на досить високому рівні – фактично жодне з сіл не опинилось поза увагою фольклористів. Велику кількість музично-етнографічних матеріалів на Рівненському Поліссі (менше на білоруській території) в основному за останні десятиліття зібрали фахівці з Києва, Львова та Рівного [26]. Ці надбання зберігаються в архівах фольклористичних лабораторій київської та львівської музичних академій, у фондах кафедри музичного фольклору Рівненського гуманітарного університету, а також в архіві Етнокультурного центру при Рівненському палаці дітей та молоді. На сьогодні депонована в державних установах загальна кількість музичних записів із теренів Рівненського Полісся за приблизними підрахунками сягає 8 тис. народномузичних творів.

Дещо гірша ситуація на білоруській території, де дослідниками різних поколінь часто практикувались повторні записи у тих самих селах, водночас чимало населених пунктів або взагалі не представлені фольклорними матеріалами, або ж у них зафіксовано поодинокі зразки. Більше того, наскільки можна судити з доступних матеріалів, білоруські фольклористи проводили розвідкові або вузькотематичні дослідження, не переслідуючи мету встановлення повної жанрово-типологічної картини. Натомість, українські етномузикологи в останні роки надають цьому першочергового значення.

Попри це, ретельні польові розвідки у середньополіському масиві, а відтак виявлення великої кількості автентичних обрядових мелотипів на межі Рівненського та Брестського Полісся, дозволяють перейти до стадії порівняльних ареалогічних студій, спрямованих на визначення меж музичних діалектів, природи їх формування і кореляції. Для цього в українській етномузикології закладено добре методологічне підґрунтя та вже зроблено результативні кроки в наукових розвідках попередників.

Першим спеціальну увагу пісенному фольклору на межі білоруського та українського етносів приділив Климент Квітка [2, с. 161-176]. Попри те, що ця розвідка присвячена переважно білоруським календарним та весільним наспівам, кожен із пісенних типів¹ розглядається у масштабах його побутування, а тому часто в полі зору науковця опиняється і вся українська територія. У межах Полісся в основному аналізується матеріал із центрального та східного масивів, де вчений особисто записував фольклор або ж звідки черпав джерельний ресурс у доступній йому науковій літературі. Послугуючись невеликою на той час кількістю музично-етнографічних матеріалів, К. Квітка зумів точно визначити та охарактеризувати кілька типових форм обрядового приурочення, водночас окресливши контури відповідних мелоаралів. Пізніше його припущення знайшли підтвердження та подальший розвиток в спеціальних наукових студіях, базованих на багатій фактологічній базі².

У наш час плідні дослідження пісенного фольклору на теренах Великого Полісся проводить Ірина Клименко, яка на рівні фактично всіх обрядових жанрів визначає ареали основних пісенних типів – їхні кордони та природу взаємодії [6]³. Одиницею картографування для неї виступає пісенний тип у його багатозначному трактуванні, що, як правило, поширюється на алгоритми дроблення ритмічних форм, мелічну будову, ладові та навіть деякі фонетичні властивості пісень. В останні роки І. Клименко дотримується макроареалогічних підходів, що передбачає визначення усього масиву побутування того чи іншого мелотипу [5, с. 95-113; 7]. Тому полігоном її досліджень виступають й інші регіони України, а за необхідністю і суміжні країни, передовсім Білорусь, Росія та Польща.

Очевидно, що результати студіювань І. Клименко є надзвичайно вагомими для української етномузикології, і в подальшому це стане основою для формування музичних атласів східних слов'ян. Утім, не менш актуальним у наш час та цінним за своїм інформативним потенціалом є підхід вузькорегіональних досліджень, базованих на ареалогії пісенних типів у їх простішому, класичному визначенні.

¹ У цій же розвідці К. Квітка обумовлює поняття пісенного типу, в основі визначення якого „береться до уваги віршова форма пісні та музично-ритмічна форма, що вивчається в найтіснішому зв'язку з віршовою” [2, с. 161].

² Див., наприклад: [6; 23].

³ Узагальнений досвід свого „документального картографування” Ірина Клименко висвітлює у статті [7, с. 19-30].

Адже, як свідчить практика, саме ритмічна складова народних пісень – у музичному та поетичному текстах – демонструє глибоко консервативні ознаки, а визначені способом типізації [15, с. 255-271] форми обрядових наспівів можуть служити надійною одиницею картографування з обов'язковим подальшим виходом на діалектологічні та, за можливостю, культурогенетичні висновки¹. Особливої ціни результати дослідів, здійснених способом „від простого до складного”, набувають у перехідних міждіалектних зонах.

Власне такий підхід застосовується у пропонованому дослідженні, зверненому до території Рівненсько-Берестейського Полісся, де виразно межують традиції заходу та сходу, півночі та півдня. На основі типології та ареалогії численних обрядових наспівів можна неабияк посприяти у встановленні реальної діалектної картини в цьому регіоні, а також гіпотетично окреслити напрямки та характер основних етнокультурних впливів.

Отже, з-поміж численних типів обрядових наспівів, визначених у процесі опрацювання основних джерельних фондів – як архівних, так і з друкованих видань – для аналізу тут відібрано лише кілька форм, які відзначаються локальним побутуванням у межах досліджуваного середовища². Слід відразу ж зауважити, що таких форм є зовсім небагато, оскільки чимало типів мають тотальне поширення³. Певні висновки зроблено на основі динаміки співіснування генетично споріднених мелотипів – вихідних та похідних за своєю композиційною структурою, а інколи і за ритмоструктурними елементами в сегментах таких композицій. З позиції ареалогії, поряд із характеристикою природи побутування певних форм, не раз вагомим діалектологічним аргументом виступає відсутність ареалів загальновідомих наспівів на окремій території, що також спостерігалось у межах Рівненсько-Берестейського Полісся. Усе ж основним критерієм визначення внутрішніх діалектних зон слугував факт суміщення щонайменше трьох ареалів різних пісенних типів.

¹ Досвід таких ритмотипологічних студій відображено в дисертаційних дослідженнях Юрія Рибачка [23] та Василя Ковалю [13].

² До речі, у висновках згаданої вище статті К. Квіткі наголошує на важливості дослідження ареалів поширення локальних типів [2, с. 174].

³ З огляду на те, що на суміжних теренах деякі з цих типів усе ж географічно обмежені в своїх ареалах, цьому слід шукати історичне тлумачення.

Із тридцяти обрядових форм, виявлених у сезонно-трудовому (жнива), календарно-обрядовому (зима, весна, літо) та родинно-обрядовому (весілля) циклах, жодна не замикається у своєму ареалі на теренах Рівненсько-Берестейського пограниччя, а характеризується більш чи менш розгалуженим побутуванням на суміжних територіях. Крім того, у досліджуваному масиві спостережено розсосередження певних мелотипів, які трапляються у віддалених селах, а отже частина мелоареалів має невиразні контури. Усе це зайвий раз свідчить про відсутність на межі Рівненщини та Берестейщини консервативної етнокультурної традиції, в якій, однак яскраво виявляють себе міждіалектні взаємовпливи.

Щодо локальних ареалів, які демонструють детальне внутрішнє діалектне структурування, то в кожному з основних обрядових циклів виявлено одну або більше відповідних форм.

У жнивному циклі звертає на себе увагу тип наспівів, визначений І. Клименко як „жниво-голосіння” [6, с. 60-68] або Ольгою Пашиною як „загальнобілоруський” [21, с. 51-75]. Загалом для цієї форми властивий рубатний спосіб виконання, унаслідок чого вона набуває різних ритмічних модифікацій та найчастіше несиметричних пропорцій. Причому на білоруській етнічній території переважає 8-складова композиція із виразним ямбічним групуванням, а на білорусько-українському пограниччі побутують кілька перехідних його різновидів, що, ймовірно, виникають унаслідок контамінації пірихічної та ямбічної ритмосхем:

1212|1212
 (приклад 1) ↙ ↗ 1111|1+1424 ↘
 1111|1212 [19, № 36] ← 1111|11424 (пр. 2)
 ↖ = 2222|2424 ↗

[222222] ← 1111|2222 ↙
 (приклад 3)

У межиріччі Стира та Прип'яті (див. картосхему) також виявлено кілька ямбічних композицій (приклад 1), тоді як поміж Львою та Ствигою і північніше на Столінщині вже поширені гібридні форми (приклад 2); на сході ж Рокитнівщини зафіксовано пірихічний різновид (приклад 3).

Приклад 1 [25, с. 220], с. Серники

Одна
♩ ≈ 96

1. На-ший па-но/го/к мо-ло - /го/-день-кий,
Гурт
й а наш па-но/го/к мо-ло-де - /ге/нь-кий,
под ї-/гі/м ко-ник во - ро - не-/ге/нь-кий.

Приклад 2 [20, № 13], с. Дроздинь

♩ = 60

1. На-ш/и/ пан же - да ба-ран, ба - ран,
На ш/и/ пан же - да ба-ран, ба-ран Не пус-ка-с нас до-до - му за-ран.
2.-4. На-ша па-пі-ла й о-ве - ча-я, Да й дер-жить нас да й до ве-чо-ра.

Приклад 3 [12, с. 201], с. Кам'яне

♩ ≈ 78

1. Ой я жа - ла, да за - жа - ла - са,
взє - ла зза - ду да й ос - та - ла - с[а].

Унаслідок подальших модифікацій контамінованої структури кінцеві тривалості у ній набувають збільшеного вигляду, до чого могли призвести елементарні агогічні затягування та прийом додавання силиби усередині рядка, який виявлений у колядках на лівобережжі Прип'яті (про це див. нижче). Компактний ареал гібридних типів, із аугментаціями кінцевих тривалостей, виявила І. Клименко на півночі сусідньої Житомирщини (басейн р. Уборть [6, карта Ж.2]). Прикметно, що на півночі Рівненщини цей тип, попри певні структурні розходження, відповідає трирядковій композиції, а на Берестейщині та в басейні Уборті домінує дворядкова форма. Усі ці ознаки можуть свідчити про пізніше поширення рубатного типу на півночі Рівненщини та на суміжній Столінщині, унаслідок чого композиція пристосувалася в кількох модифікованих різновидах.

На основі колядкових форм у досліджуваному регіоні спостерігається відносно однорідна внутрішня картина, для якої властиве побутування у великій кількості варіантів двох основних типів колядок (за В. Гошовським) – А-1, А-2 та, значно менше, Б-1. У кількох селах на півночі Рокитнівщини зафіксовано досі незареєстрований дворядковий аналог типу А-1 із ^{rs}V554₂ та ^sVAA (приклад 4), а в с. Дроздинь побутує простіший варіант цього типу – без рефрену в першому рядку – ^{rs}V55;554₂ [20, № 3].

Приклад 4 [20, № 4], с. Вежиця

1. Ой там на дво-рі зор-ні-ца впа-ла, Ся-тий ве-чор,

Зор-ні-ца впа-ла – кри-пи-ця ста-ла, Ся-тий ве-чор!

Наспіву типу А мають відносно стабільну ритмоорганізацію основних 5-складників – 11112, однак в околицях Лунінця ця стопа набуває модифікованого вигляду – 11122:

Приклад 5 [19, № 6]¹, с. Чучевичі

Andante

1. Ой хо-дзіть, хо-дзіть ме-сяц по не-бу,
2. Зо-рі склі-ка-юць, Бо-га шу-ка-юць.

рефр.
Щед-рий ве-чор, све-тий ве-чор.

Найімовірніше, таку ритмічну трансформацію спричинило пристосування 5-складового поетичного тексту до 4-складової щедрівкової ритмосхеми, унаслідок чого відбувається не звичніше для народного виконавства дроблення початкової тривалості, а додавання ще однієї напочатку: 1122 ← 1+1122. Доказом цього служать ті ознаки, що додана та основна тривалості звуковисотно є ідентичними, а три початкові вісімки не раз ритмічно групуються у тріоль, тобто мисляться як єдина доля у 3-дольному метрі. Крім того, ритмосхема 8-складового приспіву, що складає наступний рядок, залишається у вигляді висхідного іоніка – 1122|1122².

Власне на рівні ритмоорганізації рефрену колядкові форми навіть у межах одного села, а тим більше на всьому просторі, характеризуються різними комбінаціями у схемі. Фактично тут виявлено всі відомі його різновиди: 1212, 1122, 1112, 2112, 1221 та 1222.

Весняний цикл на Рівненсько-Берестейському пограниччі представляють численні форми як закличної (веснянки), так й ігрової (гаївки) функції з суттєвою перевагою других. Строфічні композиції тут пропорційно співіснують із тирадними. Перші домінують у формі дво- або трирядкового періода, в окремих групах творів наявний середстрофовий (рідше початковий або кінцевий) рефрен, через що форма набуває вигляду ^sVab;pb. Тирадні композиції виявляють генетичне

¹ Тут і далі відбитки нотних прикладів із збірника „Музичний фольклор з Полісся...” подаються в оригіналах.

² Слід зауважити, що в досліджуваному регіоні виразніше, ніж деінде, спостерігається синонімія понять колядка та щедрівка, коли, з позиції інформантів, ці жанри відрізняються лише словами рефрену „Святий вечір” чи „Щедрий вечір” [20, с. 86].

споріднення з великою кільцевою формою – 33||:X:||KK, яка в цьому регіоні найчастіше представлена на рівні окремих компонентів. Розмаїття ритмічних структур та багатство поетичних сюжетів унеможливають визначити групи типових композицій, яким були б властиві чіткі ареали.

Щодо найтипівіших елементів у весняних формах, спостережено домінування 6-складових груп пірихічного складу (111111), а також споріднених із ними 7-складників – 1111|112 та 1111|211, які зустрічаються у вигляді окремих композицій, а також як частини більших побудов. Особливої популярності на середньополіських просторах набули наспіви з коломийковою структурою в основі, де тричі повторюється остання група – ^{rs}V44666, ^sVабввв:

Приклад 6 [11, № 34], с. Балашівка

$\text{♩} = 150$

1. Й у_ же вес_ на, й у_ же крас_ на, роз_ ви_ вай_ ся, ли_ по,
- Чо_ му же ти не йдеш за_ муж, дев_ чи_ но-за_ dri_ по,
роз_ ви_ вай_ ся, ли_ по, да роз_ ви_ вай_ ся, ли_ по.
дев_ чи_ но - за_ dri_ по, да дев_ чи_ но - за_ dri_ по?

Нерідко перша силабгрупа у цих структурах розширюється до 5 складів, унаслідок чого диямбічна стопа (1212) набуває вигляду 11212, а різновиди пірихічного 4-складника (2211) стають подібними до ритмоформули наспівів типу „стріла” – 11211. Загалом для веснянок цього типу характерне розмаїття ритмосхем, знову ж без чіткої географічної прив’язки.

Перехідний рубіж весняно-літнього циклу в досліджуваному осередку представлений локально своєрідними кустовими наспівами, що відповідають єдиному типові з ^zV46, та ^mR1111|111122:||

Приклад 7 [11, № 55], с. Старі Коні

1. У_би_ра_є_м/и/ Кус_та й у в/и/ зе_ле_ни_ї кльо_/го/_ни,
по_ве_де_мо Кус_та до па_на й у й по_ко_й...

Ця форма достатньо добре висвітлена в науковій літературі [8, с. 82-92], як і чітко визначений її ареал, що замикається межами етнографічної Пінщини, тому немає потреби тут аналізувати її детальніше.

Власне літній календарний цикл характеризує майже повна відсутність найвідомішого купальського мелотипу із ^{rs}V54₂. Натомість на сході Рокитнівщини, а також у деяких селах Березнівщини побутує оригінальна форма із ^{rs}V4...;44;44:

Приклад 8 [11, № 57], с. Познань

1. На_ши хлоп_ци... На_ши хлоп_ци лов_ци, лов_ци,
по_по_ві_лі жа_бу в ро_в...

У цій композиції звертає на себе увагу прийом конкатенації, який по-різному виявляється у ритмічній формі та в поетичному тексті. Неповне першечерчення ритмічно виступає завершенням рядка, ідентичного останньому, як це мало б бути в малій кільцевій формі: 1111|2244||1111|2222||1111|2244|| ← [...]2244||1111|2222||1111|2244||. У вірші, навпаки, виконується лише перша частина рядка, який відразу ж унаступному проведенні подається повністю: аб;аб;вг ← а[...] ;аб;вг. Можливо, цей тип раніше виконувався у респонсорний спосіб, де солістові належав недоспіваний фрагмент, а гуртом розспівувався повний період. У

дещо трансформованому вигляді така структура зустрічається середжнивних пісень Лунінецького району [24, №№ 54, 55].

Попри розмаїття на межі Рівненщини та Берестейщини весільних форм, для цих теренів властива більш-менш однорідна типологічна картина, на основі якої регіональні осередки не особливо різняться поміж собою. Спостережено лише закріпленість за північню Рокитнівщини тирадного виду 8-складової форми типу ЛЗТ¹ із ²V53_n. І ще в цьому ж регіоні побутує невідомий для інших районів досліджуваного масиву тип ВП8 із ^{rs}V444;444, ^mR1122|1122|1122||1111|1111|1122|| та характерним приспівом „рано-рано”:

Приклад 9 [20, № 24], с. Дроздинь

♩ -96

1) Ой брат сес - тру за стол ве - де ра - но - ра но, но,
Ой брат сес - тру за стол ве - де ра - не - сень - ко.

Прикметно, що кілька основних весільних мелотипів на середньополіських теренах поширені лише у вигляді схем другого покоління – Л1С3 із ²V6₃ та ЛЗС із ²V53₂, що може свідчити про пізніше походження цих творів у досліджуваному осередку. Особливої популярності набрав пірихічний трирядковий 6-складник, який на Столінщині та в деяких селах північної Дубровиччини виконується зі вставним складом „о” або „ой” наприкінці першого речення:

Приклад 10 [19, № 74а], с. Стахів

♩ -92

Ма - ти си - на да ви - ра - жа - ла, ой, ма - ти си - на
да ви - ра - жа - ла, мі - ся - цем й о - пе - ре - за - ла.

¹ Тут і далі коди весільних типів подаються за розробкою Б. Луканюка [16, с. 95-108].

Крім того, на Рівненсько-Берестейському пограниччі яскраво проявляється довільне співіснування ямбічних та пірихічних ритмосхем – ідентичних за складочисловою структурою: ${}^zV443_2$ (ВП6 і ВП7), ${}^zV446_2$ (Л6С і Л7С), ${}^zV43_2;446$ (Л9С і Л10С), ${}^zV6_n$ (Л1Т і Л2Т). Як відомо, на Західному Поліссі абсолютно домінують ямбічні структури, а на Середньому та дедалі східніше переважають пірихічні¹. Тому закономірно, що в досліджуваних районах, де межують ці дві етнографічні області, трапляються обидва різновиди ритмічних упорядкувань².

На основі типології обрядових наспівів можна зробити такі діалектологічні висновки.

Рівненсько-Берестейське пограниччя характеризується гетерогенною картиною в народнопісенній традиції з виразно дифузними явищами поміж пісенними типами. На основі ареалів кількох локально поширених форм визначаються три діалектні зони, закріплені за певними геоморфологічними кордонами – переважно басейнами правих приток Прип'яті (див. картосхему).

Перша зона (1) знаходиться у межиріччі нижнього Стира та Прип'яті, її кордони замикаються теренами етнографічної Пінщини. Лише тут побутують кустові пісні, а також жнивні рубатні наспіви, поширені далі на білоруській етнічній території. Нижній кордон цього діалекту має чіткі контури та в основному співпадає з межами Зарічненського р-ну³, натомість визначення точних північних кордонів в околицях Пінська на сьогодні проблематичне через недостатнє обстеження білоруських сіл саме в цих межах.

Друга зона (2) локалізується уздовж Горині, але в основному обмежується Дубровицьким та Столінським районами. Вона не має настільки виразних контурів, як попередня, оскільки тут не виявлено жодної локально своєрідної форми, натомість саме у типології місцевих наспівів спостерігаються дифузні та симбіозні явища, а на загальному рівні – яскраві міжкультурні взаємодії. Вище від Століна в цей діалект активно проникають певні чужорідні елементи (рубатність виконання, трансформації типових структур), які далі

¹ Див., наприклад: [10, с. 160, табл. 3].

² У двох селах навіть виявлено гібридні весільні ритмотипи (с. Воронки Володимирецького р-ну [11, № 81а-в] та с. Яцковичі Березнівського р-ну [11, № 81г]), де в першій частині присутня ямбічна, а в другій – пірихічна схема.

³ До цього діалекту належать три села Дубровицького району – Зелень, Сваривичі та Озерськ.

активно проявляються в білоруській етнічній культурі. Верхню межу цього діалекту також проблематично визначити, оскільки залишається недослідженою група сіл у місці впадіння Горині у Прип'ять.

Нарешті, остання, третя зона (3) закріплюється за межиріччям невеликих рік Льви та Ствиги. Музичний діалект цього осередку покриває кілька сіл північної Рокитнівщини та частково проникає на білоруську територію. Сильна заболоченість цих теренів, очевидно, позначилась на їх незначному заселенні, проте місцева традиція відрізняється низкою консервативних елементів. Чимало ознак в цьому осередку мають східне походження, оскільки активно проявляються вже на сусідній Житомирщині. Зокрема, такими є купальсько-петрівчаний конкатенований тип, а також весільні наспіви з рефреном „рано-рано” та тирадний тип 8-складової структури. Натомість деякі риси споріднюють цю традицію з північною Пінщини та Луніначчиною, зокрема той таки купальсько-петрівчаний тип та деякі різновиди „жнвива-голосіння”.

Ареалогія локальних пісенних типів свідчить про відсутність на межі Рівненсько-Берестейського пограниччя самодостатньої етнокультурної традиції, яка б не піддавалася зовнішнім впливам. Зокрема, у цьому середовищі визначаються два периферійні масиви – Пінський та Рокитнівський, перший із яких містить чимало запозичень із білоруської етнічної культури, а в другому переважають впливи з суміжної північної Житомирщини, хоча деякі елементи пов'язують його і з білоруською традицією. Центральна зона, попри колоритну народнопісенну картину, виступає контактним середовищем сильних культурних потоків із заходу (Верхньоприп'ятьська низовина), які на домінуючих позиціях (явбічне мислення) взаємодіють із центральнопольською традицією. Своєю чергою, на підставі деяких ознак можна припустити, що Дубровицько-Столінський діалект мав певний вплив на суміжну білоруську культуру, яка яскраво проявляється щойно на лівобережжі Прип'яті, навпроти впадіння у неї Горині.

У перспективі слід максимально точно встановити кордони визначених на білорусько-українському пограниччі діалектів, залучивши для цього якомога більше матеріалів із білоруської території. Відтак, у зіставленні з результатами географічних досліджень фахівців суміжних етнологічних та історичних дисциплін стане можливим достеменно тлумачення процесів культурогенези на цих теренах.

Важливим для вирішення залишається ще одне питання, що стало у процесі ареального вивчення обрядових наспівів Рівненсько-Берестейського пограниччя: як на тлі визначення локально поширених форм та констатації на цій підставі існування трьох внутрішньо розрізаних діалектів тлумачити той факт, що більшість обрядових типів усе ж мають у цьому масиві тотальне поширення? Можливо, ці загальновідомі форми представляють відносно новішу культурну хвилю, яка проникла у колись своєрідні осередки або, навпаки, вони (форми) стосуються давньої традиції, яка в певних локусах зазнала іншопольських інвазій.

-
1. Весілля у Сварицевичах : наукове видання / [запис, нотні транскрипції та впорядкування Р.В. Цапун]. – Рівне, 2005.
  2. Квитка К. Об областях распространения некоторых типов белорусских календарных и свадебных песен / Климент Квитка // Белорусские народные песни / [сост. З.В. Эвальд]. – Москва; Ленинград, 1941. – С. 123-131. (також див. що публікацію на сайті: <https://sites.google.com/site/zpkkvitky>).
  3. Клименко І. Зимові мелоареали південної Пінщини в системі поліської мелоареалогії / Ірина Клименко // Етнокультурна спадщина Полісся / [упоряд. В.П. Ковальчук]. – Вип. VI. – Рівне, 2005.
  4. *Її ж.* Купальсько-петрівські мелотипи Прип'ятського Полісся : матеріали до Атласу музичних діалектів / Ірина Клименко // Проблеми етномузикології : зб. наук. статей : Вип. 1 / [упоряд. О.І. Мурзина]. – Київ, 1998.
  5. *Її ж.* Макроареалогічні замітки центральноукраїнського картографа / Ірина Клименко // Етномузика / [упоряд. Ю.П. Рибак]. – Львів, 2007. – Число 3 : збірка ст. та матер. на честь 60-річчя Богдана Луканюка.
  6. *Її ж.* Мелогографія жнивних наспівів басейну Прип'яті : дис. ... канд. мистецтвознавства: 17.00.03 / Ірина Клименко. – Київ, 2001.
  7. *Її ж.* Методичні проблеми сучасної мелоареалогії : з практичного досвіду документального картографування / Ірина Клименко // Проблеми етномузикології : зб. наук. статей : вип. 5 / [ред.-упоряд. І.В. Клименко; НМАУ ім. П.І. Чайковського]. – Київ, 2010.
  8. *Її ж.* Наспів „весни-трійці” на Пінському Поліссі / Ірина Клименко // Родовід. – Київ, 1995. – Ч. 11.
  9. *Її ж.* Ранньотрадиційні ритми брестсько-волинсько-підляської зони в контексті українсько-білоруського меломасиву : [тези доповіді] / Ірина Клименко // http://www.lnu.edu.ua/faculty/Philol/www/konferencia/20111020_3_Kolessa_czytannia/20111020_3_Kolessa_czytannia_index.htm#klymenko. – Доступно 20.01.2012.

10. *Їж.* Ритмоструктурна систематика весільних мелодій українсько-білоруського мелоареалу (погляд із Прип'ятського Полісся) / Ірина Клименко // Проблеми етномузикології : зб. наук. статей : Вип. 2 / [ред.-упоряд. О.І. Мурзина]. – Київ, 2004.
11. Ковальчук В. Народна музика Рівненського Полісся : обрядові пісні / Віктор Ковальчук / [заг. ред. Ю.П. Рибак]. – Рівне, 2008. – 188 с.
12. *Його ж.* Пісні села Кам'яне Рокитнівського району (за матеріалами експедиції 1998 року) / Віктор Ковальчук // Етнокультурна спадщина Полісся / [упоряд. В.П. Ковальчук]. – Рівне, 2004. – Випуск V. – 256 с.
13. Коваль В. Генеза локальної типологічно гетерогенної народновокальної традиції (на матеріалах обрядових наспівів із околиць на північний захід від Горган) : дис... канд. мистецтвознавства : 17.00.03 / Василь Коваль / [наук. кер. Б.С. Луканюк]. – Львів, 2006.
14. Куришко Я. Пісні від Ганни Куришко : фольклорний збірник / [заг. редакція Ю.П. Рибак]. – Рівне, 2006.
15. Луканюк Б. Про типізацію вітальних мелоритмічних форм / Богдан Луканюк // Вісник Львівського університету. Серія філологічна / [упоряд. Р. Марків, А. Вовчак]. – Львів, 2010. – Вип. 43.
16. Луканюк Б., Добрянська Л. Спроба мелотипології весільних ладканок і пісень західного Полісся та західної Волині / Богдан Луканюк // Етнокультурна спадщина Полісся / [ред.-упоряд. В.П. Ковальчук]. – Рівне, 2004. – Вип. 5.
17. Мелодії древнього Нобеля : науково-популярне видання / [запис, нотні транскрипції та впорядкування Р.В. Цапун]. – Рівне, 2003.
18. Можейко З. Песни Белорусского Полесья / Зинаида Можейко. – Москва, 1983. – Вып. 1; Москва, 1984. – Вып. 2.
19. Музичний фольклор з Полісся у записах Ф. Колесси та К. Мошинського / [упоряд., вступ. ст., прим., пер. з пол. С.Й. Грици]. – Київ, 1995. – 432 с.
20. Народна музика північної Рокитнівщини : за матеріалами експедиції 2001 року : фольклорний збірник / [упоряд. Ю.П. Рибак, Л.Д. Гапон]. – Львів, 2002.
21. Пашина О. Живные песни восточно-белорусского Полесья / Ольга Пашина // Традиционное народное музыкальное искусство восточных славян / [отв. ред. Б.Б. Ефименкова]. – Москва, 1987. – Т. 91.
22. Пісні села Погоріловка : фольклорний збірник / [упор. Т. Гнатюк; заг. редакція Ю.П. Рибак]. – Рівне, 2003.
23. Рибак Ю. Обрядові пісні Верхньоприп'ятської низовини (мелотипологія – мелогеографія – культурогенеза) : автореф. дис. ... канд. мист. : 17.00.03 / [наук. кер. Б. С. Луканюк]. – Львів, 2005.
24. Традиційная мастацкая культура беларусаў : у 6 т. : т. 4. Брэсцкае Палессе : у 2 кн. – Мінск, 2008. – Кн. 1 / В.І. Басько [і інш.] ; [ідея і агул.

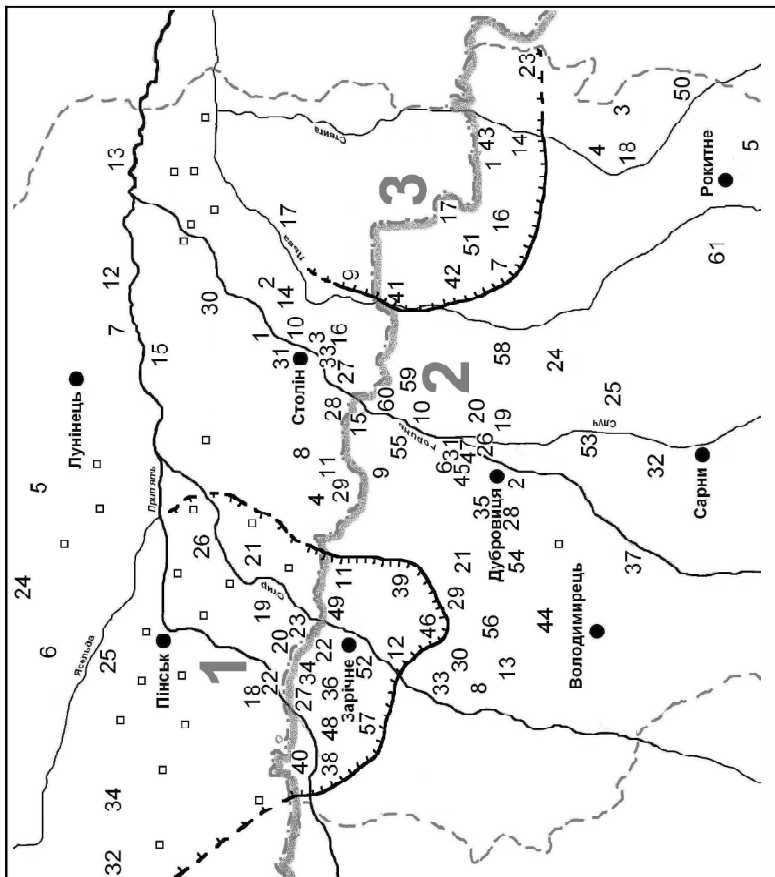
- рѣдагаванне Т.Б. Варфаламеевай]; Мінск, 2009. – Кн. 2 / А.М. Богане-ва [і інш.]; [ідэя і агул. рѣдагаванне Т.Б. Варфаламеевай].
25. Юзюк О. Пісні Зарічненського району (за матеріалами експедиції 1998 року) / Олена Юзюк // Етнокультурна спадщина Рівненського Полісся / [упоряд. В.П. Ковальчук]. – Рівне, 2003. – Випуск IV. – 256 с.
26. Юзюк С. Музично-фольклористичні дослідження на Рівненщині : дипломна робота / [наук. кер. Ю.П. Рибак]. – Рівне, 2011.
27. *Kolberg O. Bialorus-Polesie / Z brulionow pośmiertnych przy współudziale S.Fiszera i F.Szopskiego wydał F.Tretiak / Oskar Kolberg.* – Wrocław-Poznań [1968]. – (Kolberg Oskar, Dzieła wszystkie, t. 52).
28. *Kolberg O. Wołyń: Obrzędy, melodii, pieśni / Z brulionow pośmiertnych przy współudziale S.Fiszera i F.Szopskiego wydał F.Tretiak / Oskar Kolberg.* – Wrocław, Poznań, 1964. – (Kolberg Oskar, Dzieła wszystkie, t. 36).

Список обстежених сіл

Україна		Білорусь
1. Березове	36. Мутвиця	1. Белоуша
2. Берестя	37. Нетреба	2. Велемічі
3. Біловіж	38. Нобель	3. Викоровічі
4. Блажове	39. Озерськ	4. Городная
5. Борове	40. Омит	5. Доброславка
6. Бродець	41. Переброди	6. Клетная
7. Вежиця	42. Переходичі	7. Кожан-Городок
8. Великі Телковичі	43. Познань	8. Лука
9. Вербівка	44. Радіжеве	9. Ольпень
10. Висоцьк	45. Рудня	10. Отвержічі
11. Вичівка	46. Сварицевічі	11. Ровчак
12. Вовчиці	47. Селець	12. Сінкевічі
13. Воронки	48. Сенчиці	13. Сітніца
14. Глинне	49. Серники	14. Старіна
15. Городище	50. Сновидовічі	15. Стахово
16. Грабунь	51. Старе Село	16. Струга
17. Дроздинь	52. Старі Коні	17. Терєблiчі
18. Залав'я	53. Стрільськ	18. Волька
19. Залужжя	54. Трипутні	19. Остров
20. Заслуччя	55. Тумень	20. Паре
21. Золоте	56. Хиночі	21. Жолкіно
22. Іванчиці	57. Чернин	22. Хойно
23. Кам'яне	58. В. Озера	23. Ладорож
24. Карасин	59. Жадень	24. Гутка
25. Карпилівка	60. Удрицьк	25. Табулкі
26. Колки	61. Томашгород	26. Колби
27. Комори		27. Бухлічі
28. Крупове		28. Терєбєжов
29. Лісове		29. Деревная
30. Луко		30. Відібор
31. Лютинськ		31. Маньковічі
32. Люхча		32. Вельє
33. Малі Телковичі		33. Ворони
34. Морочне		34. Шоломічі
35. Мочулище		

Картохсхема

УМОВНІ ПОЗНАЧЕННЯ

- — державний кордон
- — межі діалектів
- — районні центри
- — районні центри
- 1-61 — номери обстежених сіл (за алфавітом) на Рівненщині
- 1-34 — обстежені села на Берестейщині
- — необстежені або частково обстежені села

Юрий Рыбак. Ареалогия обрядовых напевов Ривненско-Брестского пограничья.

На основании многочисленных музыкально-фольклористических материалов, зафиксированных лично и использованных из основных архивных и печатных источников, исследуется переходная зона между Ривненской и Брестской областями. Предметом изучения выступают локально своеобразные обрядовые песни, которые анализируются на уровне типологии и мелогеографии. В результате определяется диалектная структура исследуемой территории и выдвигаются гипотезы относительно этнокультурных процессов в этом регионе.

Ключевые слова: Полесье, Ривненщина, Брестщина, обрядовые напевы, мелотип, ареал, музыкальный диалект.

Yuriy Rybak. Arealogy of ritual songs in the Rivne and Brest borders area.

The paper investigates the border zones between Rivne and Brest regions. The author utilizes personally acquired ethnographic recordings as well as basic archival and printed sources. Local specific ritual melotypes are the subject of this study, which are analyzed on typological and melogeographic levels. In conclusion, the dialect structure of the researched territory is established. A hypothesis about the ethnic-cultural processes on these territories is suggested.

Key words: Polissya (Woodland), Rivne area, Brest area, ritual songs, melotype, area, musical dialect.